

The Development of Holistic Integrated Management as Local Learning Resources Center at Nam Jang, Mae Ta District, Lampang Province

Sujitra Pandee¹ Kittiya Plodkaew²

Faculty of Education, Lampang Rajabhat University, Thailand.

¹E-mail: sujitratim@g.lpru.ac.th, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-3381-3194>

²E-mail: Kittiya.edtech@g.lpru.ac.th, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-1674-3659>

Received 17/04/2024

Revised 21/04/2024

Accepted 17/06/2024

Abstract

Background and Aims: Fostering comprehensive and coordinated approaches to education and community development requires holistic integrated management. These centers can effectively address the diverse needs of learners, encourage lifelong learning, and support the general sustainability and well-being of local communities by integrating a variety of resources and services. Thus, the purposes of this research were 1) to study establishments in the community that are conducive to local learning and 2) to manage personnel in the establishments to be friendly towards local learning.

Methodology: The target group was 20 people who are local learning resources at BanKiew Subdistrict, Mae Tha Subdistrict, Na Krua Subdistrict, and Pa Tan Subdistrict, by random sampling (cluster sampling). Mixed methods consisted of Qualitative Research and Participatory Action Research (PAR). The instruments were 1) a general information questionnaire, 2) in-depth interviews, and 3) a questionnaire: Concerning the development of personnel in the workplace to be friendly to local learning. The data was analyzed by using percentage, average, and standard deviation.

Results: The results of the study were as follows: (1) Establishments in the community that facilitate local learning classified into 5 parts as follow: 1) personnel in establishments, most were women of 40-49 years old and education level lower than Mathayom 3. 2) In general information, they were a source of learning about products from the community, a source of agricultural learning and a religious place. 3) In terms of the problem was product development and 4) support from government agencies in the form of skills and career development projects in workplaces. (2) The personnel development in establishments towards local learning found that 2.1) a learning process in the establishment as a whole was at a high level. The item with the highest level was Learning from

generation to generation. 2.2) personnel participation in establishments as a whole was at a moderate level. The item with the highest level was participating in providing information. 2.3) The potential to manage establishments as a whole was at a high level. The item with the highest level was recommended establishments. 2.4) The agency supported as a whole was at a high level. The highest level was to publicize it to make people in the community aware of its value. And 2.5) Integrated and holistic management of local learning resources consisting of 3 parties including the government sector, academic, and public sectors.

Conclusion: (1) Most of the establishments in the community that facilitate local learning were products from the community, agriculture, and a religious place. (2) Personnel development in establishments was as follows: 1) a learning process in the establishment was at a high level. 2) personnel participation in establishments was at a moderate level. 3) The potential to manage establishments was at a high level. 4) The agency support was at a high level. And 5) the integrated and holistic management of local learning resources consisted of 3 parties including the government sector, academic, and public sectors.

Keywords: Management; Local Learning Resources Center; Holistic Integrated

การพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นบูรณาการแบบองค์รวมเขตลุ่มน้ำจาง อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

สุจิตรา ปันดี¹, กิตติยา พลอดแก้ว²

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: การส่งเสริมแนวทางการศึกษาและการพัฒนาชุมชนอย่างครอบคลุมและมีการประสานงานจำเป็นต้องมีการจัดการแบบบูรณาการแบบองค์รวม ศูนย์เหล่านี้สามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสนับสนุนความยั่งยืนและความเป็นอยู่ที่ดีโดยทั่วไปของชุมชนท้องถิ่นโดยการบูรณาการทรัพยากรและบริการที่หลากหลาย ดังนั้นการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสถานประกอบการในชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในท้องถิ่น และ 2) เพื่อบริหารจัดการบุคลากรในสถานประกอบการให้เป็นกัลยาณมิตรต่อการเรียนรู้ในท้องถิ่น

ระเบียบวิธีการวิจัย: กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ บุคลากรในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เขตตำบลบ้านกิว ตำบลแม่ทะ ตำบลนาครี และตำบลป่าตัน จำนวน 20 คน ดำเนินการวิจัยแบบผสม โดยเชิงปริมาณมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามและเชิงคุณภาพเป็นการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม PAR (Participatory process) และเสริมทักษะในการวิจัยโดยกระบวนการโค้ช เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ 1) แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และ 3) แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรในสถานประกอบการให้เป็นกัลยาณมิตรต่อการเรียนรู้ในท้องถิ่น

ผลการวิจัย: พบว่า 1) สถานประกอบการในชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในท้องถิ่น ด้านบุคลากรในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นหญิง อยู่ในช่วงอายุ 40-49 ปี มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ม.3 ด้านข้อมูลสภาพทั่วไปของสถานประกอบการส่วนใหญ่เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านผลิตภัณฑ์จากชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ทางเกษตรกรรมและเป็นศาสนสถาน ด้านสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การฝึกการใช้ภาษาและการพูด การประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น รูปแบบการส่งเสริมกิจกรรมในแหล่งเรียนรู้จากหน่วยงานราชการหรือเอกชน และการส่งเสริมช่องทางการตลาด ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐคือการดำเนินการในรูปแบบโครงการพัฒนาทักษะและอาชีพในสถานประกอบการ ได้แก่ โครงการอบรมให้ความรู้และส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีคุณภาพและมีมาตรฐาน โครงการส่งเสริมอาชีพการจักสานไม้ไผ่ โครงการส่งเสริมกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ โครงการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวในตำบล 2) การพัฒนาบุคลากรในสถานประกอบการให้เป็นกัลยาณมิตรต่อการเรียนรู้ในท้องถิ่น พบว่า 2.1) บุคลากรมีกระบวนการเรียนรู้ในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยในระดับสูงที่สุดคือ การเรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่น 2.2) บุคลากรมีส่วนร่วม

ในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยในระดับสูงที่สุดคือ มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ 2.3)บุคลากรมีศักยภาพในการบริหารจัดการสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยในระดับสูงที่สุดคือ แนะนำสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น 2.4)บุคลากรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยในระดับสูงที่สุดคือ ประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่า และสืบทอดองค์ความรู้ในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ และ 2.5)การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นบูรณาการแบบองค์รวม ควรประกอบไปด้วยความร่วมมือของ 3 ภาคีได้แก่ภาคราชการ ภาควิชาการและภาคประชาชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและการจัดการทรัพยากรในชุมชน

สรุปผล: 1. สถานประกอบการในชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านผลิตภัณฑ์จากชุมชน เกษตรกรรมและเป็นศาสนสถาน 2.การพัฒนาบุคลากรในสถานประกอบการให้เป็นกัลยาณมิตรต่อการเรียนรู้ในท้องถิ่นเป็นดังนี้ 1) บุคลากรมีกระบวนการเรียนรู้ในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในระดับมาก 2) บุคลากรมีส่วนร่วมในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในระดับปานกลาง 3)บุคลากรมีศักยภาพในการบริหารจัดการสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในระดับมาก 4)บุคลากรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในระดับมาก และ 5)การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นบูรณาการแบบองค์รวม 3 ภาคีได้แก่ภาคราชการ ภาควิชาการและภาคประชาชน

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ; แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น; บูรณาการแบบองค์รวม

บทนำ

สังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge based society) ทุกคนทุกช่วงวัยต้องแสดงศักยภาพของการเป็นผู้ใฝ่รู้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทั้งนวัตกรรมและพฤติกรรมของคนอย่างรวดเร็ว (disruption) การเท่าทันกับสถานการณ์จึงเป็นทักษะอย่างหนึ่งของการเป็นผู้ใฝ่รู้ การนํ้าการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่มีเป้าหมายในการทำให้นักเรียนเป็นผู้สร้างความรู้ขึ้นด้วยตัวเอง ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิชย์ ได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงกันระหว่างการเรียนรู้องค์รวม (Holistic Learning) และการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) รวมถึงได้อธิบายวิธีในการทำให้เด็กไทยยุคใหม่สามารถเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง อันหมายถึงการเรียนรู้โดยมีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงตนเอง เปลี่ยนแปลงผู้อื่น และเปลี่ยนแปลงสังคมรอบข้างให้ดีขึ้น ทั้งนี้เมื่อสภาพการณ์ปัจจุบันเป็นแบบนี้ ปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบตลอดจนการเรียนรู้ตามอัธยาศัยของคนจึงควรจะถูกสร้างและสนับสนุนให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในปฐมภูมิสำคัญของการเรียนรู้ควรเริ่มจากตนเอง ชุมชน และขยายไปสู่โลกของการเรียนรู้ภายนอก การเรียนรู้ในชุมชนสัมพันธ์กับการสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ดังที่ Ramirez (1954), Jarolimek (1969) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้สรุปได้สามารรถได้สรุปแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ 1.แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคล เช่น ครู ปราชญ์ ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น นักการศึกษา

นักวิจัย ผู้ประกอบการต่างๆ 2.แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ เช่น โรงเรียน ห้องสมุด สถานประกอบการต่างๆ ศาสนสถาน แปลงเกษตร สถานที่ทางธรรมชาติต่าง ๆ เป็นต้น และ 3.แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสื่อสารสนเทศและสื่อเทคโนโลยีต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ สื่อทางคอมพิวเตอร์ ผลงานประดิษฐ์คิดค้น นวัตกรรมต่างๆ ซึ่งล้วนเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญในการฝึกฝนให้เกิดกระบวนการสร้างความรู้ด้วยตนเอง คณะวิจัยสนใจที่จะนำประเด็นการเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนทักษะและศักยภาพของคนในชุมชนอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ซึ่งการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรตลอดจนกระบวนการถ่ายทอดจะช่วยให้ดำรงไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน ดังจิตติวัฒน์ เพชรสิริสวัสดิ์ (2566) ได้ศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาเพื่อการพึ่งพาตนเองของชาวบ้าน ตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวิธีการถ่ายทอด 4 วิธี คือ การสาธิต การบอกเล่าหรือถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ การปฏิบัติ และการเรียนรู้ โดยการจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ เช่น สถานที่ผู้ประกอบการ ศูนย์การเรียนรู้ เป็นต้น ผ่านการประกอบกิจกรรมสำหรับการเรียนรู้ร่วมกันตลอดจนคหบดี จันเพชร และ พัทธพงศ์ ศิริวงศ์ (2560) ได้ศึกษาเรื่องการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน:กรณีศึกษา ชุมชนบ้านซากแก้ว อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี พบว่าเมื่อใดที่เกิดการบูรณาการความร่วมมือระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการ เมื่อใดที่ชุมชนมีความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เมื่อใดที่ชุมชนเกิดการเรียนรู้และเห็นประโยชน์ต่างๆ ร่วมกัน จะนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาสิ่งต่างๆ อย่างมีเอกภาพภายในชุมชน เมื่อใดชุมชนเกิดองค์ความรู้และเห็นคุณค่าของทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น จะนำไปสู่ความหวงแหนในสิ่งเหล่านั้น และเมื่อใดที่หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านการจัดการทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น จะทำให้ชุมชนเกิดความตื่นตัวและสนใจในประโยชน์ของสิ่งเหล่านั้น การพัฒนาศักยภาพคนจึงมีความสำคัญและเป็นปัจจัยหลักประการหนึ่งในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ต่างๆ ถูกจัดประเภทของแหล่งเรียนรู้ไว้หลายลักษณะ ดังที่ Brown (2019) ; ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ (2557) ได้จำแนกแหล่งการเรียนรู้ออกเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคล แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นแหล่ง แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นแหล่ง และแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีต่างๆ ซึ่งในอำเภอแม่ทะถือว่าแหล่งเรียนรู้สำคัญส่วนใหญ่เป็นบุคคลและแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ ดังจะกล่าวโดยละเอียดตามสภาพภูมิศาสตร์ของอำเภอแม่ทะ ดังนี้ อำเภอแม่ทะ มีประวัติการก่อสร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ.2450 ที่ว่าการอำเภอแม่ทะมีที่ตั้งอยู่ ณ ที่ว่าการอำเภอแม่ทะปัจจุบัน แต่ตั้งอยู่ที่บ้านป่าตัน หมู่ 5 ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ ประกอบไปด้วย 10 ตำบล โดยมีแหล่งน้ำที่สำคัญคือลำน้ำจาง ถือเป็นสายน้ำแห่งชีวิตของ อำเภอแม่ทะ มีพื้นที่ประมาณ 1,599 ตารางกิโลเมตร เป็นลุ่มน้ำขนาดกลางเป็นสาขาสำคัญสายหนึ่งของแม่น้ำวัง การหล่อเลี้ยงด้วยแม่น้ำสายสำคัญดังกล่าวทำให้เกิดอาชีพของคนในพื้นที่คือ ไม้แกะสลักของหมู่บ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ เป็นหมู่บ้านชุมชนแหล่งผลิตไม้แกะสลักที่สำคัญ สร้างรายได้ให้กับชุมชนและราษฎรที่ประกอบอาชีพทำไม้แกะสลักกว่า 100 ครัวเรือน โดยผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่จะถูกส่งต่อไปยังบ้านถวาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ การทำเกษตรกรรม ได้แก่ ปลูกข้าว ปลูกข้าวโพด ทำไร่อ้อย และปลูกผักพื้นบ้าน ความผูกพันของคนในพื้นที่นำมาซึ่งการหวงแหนลำน้ำ “กลุ่มอักษิณน้ำจาง” เป็นตัวอย่างของคนที่เป็นเจ้าของพื้นที่ในตำบลบ้านกิว ที่ต้องการดำรงรักษาลำน้ำจางและพัฒนาชุมชนด้วยการทำกิจกรรมเพื่อสิ่งแวดล้อม ประการสำคัญควบคู่กันไปคือการดำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ดังจะ

พบว่าแหล่งเรียนรู้สำคัญของอำเภอแม่ทะ ปรากฏให้เห็นในหลายประเภท ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ได้แก่ พระพุทธรูปไม้แก่นจันทน์ ตั้งอยู่ที่วัดป่าต้นหลวง ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ, ชุมประตู่โขง วัดป่าต้นหลวงวัดปงหอ ศาล ตั้งอยู่ที่ ตำบลป่าตัน อำเภอแม่ทะ, แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว อาทิเช่น น้ำตกห้วยอ้อ ที่ตั้ง ตำบลสันดอนแก้ว อำเภอแม่ทะ บ่อดังและบ่อดินโจก ที่ตั้ง ตำบลหัวเสือ ถ้ำแจ้จ้ง ที่ตั้ง ตำบลสันดอนแก้ว แหล่งเรียนรู้ดังกล่าวได้เป็นสถานที่ให้นักเรียนและผู้สนใจได้ศึกษา เช่น โรงเรียนแม่ทะวิทยา โรงเรียนแม่ทะพัฒนศึกษาและโรงเรียนแม่ทะประชาสามัคคี

ในอำเภอแม่ทะยังคงมีสถานประกอบการสำคัญที่มีการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว โบราณสถานสำคัญ และเช่นเดียวกันก็ยังคงมีอีกหลายสถานประกอบการที่เคยเป็นที่รู้จักในอดีตแต่ขาดการอนุรักษ์ ทำนุบำรุง ทำให้ปัจจุบันถูกลดความสำคัญลงไป ดังจะพบว่าจากการสอบถามบุคลากรในหน่วยงานสังกัดองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สังกัดองค์การบริหารตำบลในเขตอำเภอแม่ทะเองได้ให้ข้อมูลน่าสนใจว่า ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งคือการขาดการทำนุบำรุง หวงแหนจากเยาวชนรุ่นใหม่ และบุคลากรที่เป็นเจ้าของพื้นที่ขาดความตระหนักในท้องถิ่น สำคัญรักในมรดกของบรรพบุรุษ สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากการที่บุคลากรออกจากชุมชนเพื่อไปทำงานในพื้นที่อื่นและกลับบ้านเกิดในช่วงวัยบั้นปลายของชีวิต เยาวชนลูกหลานถูกผลักดันให้ออกจากความเป็นท้องถิ่นด้วยระบบการศึกษา และการทำมาหากิน ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้นคณะผู้วิจัยได้ตระหนักถึงปัญหานำไปสู่การตรวจสอบและการแก้ปัญหาที่แท้จริงว่าจะอะไรคือสาเหตุหลักของปัญหา โดยเฉพาะในเรื่องการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นโดยนำการมีส่วนร่วม การบูรณาการแบบองค์รวมเข้ามาเป็นประเด็นเพื่อศึกษาแนวการบริหารจัดการทรัพยากรที่เป็นสถานประกอบการในท้องถิ่นอย่างไรให้ควรค่าแก่การทำนุบำรุงและเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาสถานประกอบการในชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในท้องถิ่น
2. พัฒนาศักยภาพในสถานประกอบการให้เป็นกลไกสนับสนุนต่อการเรียนรู้ในท้องถิ่น

การทบทวนวรรณกรรม

1. แหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้หรือแหล่งการเรียนรู้ ก็คือ แหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิชาการที่รวมความรู้ ให้แนวคิด เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้และประสบการณ์ เกิดความใฝ่รู้ ใฝ่เรียนแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นผู้คนแห่งการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้มีมากมายหลากหลายประเภททั้งที่เป็นแหล่งข้อมูล ข่าวสาร แหล่งความรู้ทางวิชาการ แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นและชุมชนที่อยู่ใกล้ตัวเรา รู้จักหรือไม่รู้จักซึ่งมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ทั้งสิ้น

ประเภทของแหล่งเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 3-4) ได้จัดประเภทของแหล่งเรียนรู้ ได้หลายแบบตามความสอดคล้องกับโรงเรียนแต่ละแห่งเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการใช้

แบบที่ 1 จัดตามลักษณะของแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ 1. แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่นักเรียนจะศึกษาหาความรู้ได้จากสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ลำธาร กรวด หิน ดิน ทราย ชายทะเล 2. แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเทคโนโลยี และสิ่งอำนวยความสะดวกของมนุษย์ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุดประชาชน สถาบันทางการศึกษา สวนสาธารณะ ตลาด บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย สถานประกอบการ และ 3. บุคคล เป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ คุณธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้านการประกอบอาชีพและการสืบสานวัฒนธรรม ตลอดจนนักคิด นักประดิษฐ์และผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในด้านต่างๆ

แบบที่ 2 จัดตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ 1. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เดิมจะมีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นหลัก คือ ครู อาจารย์ ห้องเรียน ห้องสมุด ต่อมามีการพัฒนาเป็นห้องปฏิบัติการต่างๆ เช่น ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องจริยธรรม ห้องศิลปะ เป็นต้น ตลอดจนการใช้อาคารสถานที่บริเวณและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เช่น ห้องอาหาร สนาม ห้องน้ำ สวนดอกไม้ สวนสมุนไพร แหล่งน้ำในโรงเรียน เป็นต้น 2. แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ครอบคลุมทั้งด้านสถานที่และบุคคล ซึ่งอาจอยู่ในชุมชนใกล้เคียงโรงเรียนและชุมชนที่โรงเรียนพานักเรียนไปศึกษาหาความรู้ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ชายทะเล วัด ตลาด ห้องสมุดประชาชน สถานีตำรวจ สถานีอนามัย สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ทุ่งนา สวนผัก สวนผลไม้

ซัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ (2557) แบ่งแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคล หมายถึง บุคคลที่สามารถให้ข้อมูลข่าวสารกับผู้อื่นได้ซึ่งได้แก่ สมาชิกในครอบครัว เพื่อนบ้าน ผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆจากประสบการณ์ของตนเอง เป็นต้น ซึ่งแหล่งบุคคลนี้จะเปิดโอกาสให้มีการสื่อสารแบบสองทางมากกว่าแหล่งการเรียนรู้ประเภทอื่นๆ
2. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสื่อมวลชน เป็นแหล่งที่เป็นการให้ข้อมูล ข่าวสาร โดยผ่านทางสื่อมวลชนประเภทต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และวารสารต่างๆ เป็นต้น ซึ่งสื่อมวลชนจะสามารถเข้าถึงผู้ใช้ได้อย่างกว้างขวางแต่การสื่อสารจากแหล่งสื่อมวลชนจะเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว
3. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสถาบัน เป็นองค์กรซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐบาล หรือเอกชนเพื่อทำหน้าที่ในการแสวงหาสารสนเทศแล้วนำมาวิเคราะห์ จัดเก็บ และให้บริการ เผยแพร่ ได้แก่ ห้องสมุดหรือศูนย์สารสนเทศ แหล่งข้อมูลของหน่วยงานองค์กรทางราชการ สมาคมวิชาชีพ เป็นต้น

Brown (2019) ได้กล่าวถึงความหมายของแหล่งเรียนรู้ คือแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและพิพิธภัณฑ์ หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็น "ทรัพยากรการเรียนรู้ในท้องถิ่น" รวมถึงแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ หรือสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่น่าเสนอประสบการณ์การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม ชุมชนท้องถิ่น ทรัพยากรเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นคลังความรู้และช่วยอนุรักษ์และถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมสู่รุ่นต่อไป

จากการจำแนกประเภทของแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่รอบๆตัวเราจะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปมากมายหลายประเภท คณะผู้วิจัยสามารถได้สรุปแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคล เช่น ครู ประชาชน ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น นักการศึกษา นักวิจัย ผู้ประกอบการต่างๆ

2. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ เช่น โรงเรียน ห้องสมุด สถานประกอบการต่างๆ ศาสนสถาน แปลงเกษตร สถานที่ทางธรรมชาติต่าง ๆ เป็นต้น

3. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสื่อสารสนเทศ และสื่อเทคโนโลยีต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ สื่อทางคอมพิวเตอร์ ผลงานประดิษฐ์คิดค้น นวัตกรรมต่างๆ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาในข้างต้นสามารถสรุปความหมายของแหล่งเรียนรู้ หมายถึงสิ่งต่าง ๆ อยู่ในสภาพแวดล้อมทั่วไปในพื้นที่หรือชุมชนใดๆ ซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติหรือเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมา อาทิ ภูมิปัญญา วิถีชีวิต สัมมาอาชีวะ บุคคล วัฒนธรรม เป็นต้น

การสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง “แหล่ง” หรือ “ที่รวม” ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ สารสนเทศกิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ในชุมชนที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองได้ตามอัธยาศัย การสร้างและพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการจัดให้มีการศึกษาที่เกื้อหนุนให้บุคคลในชุมชนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต โดยการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึงภายใต้สิ่งที่มีอยู่ในสังคมรอบ ๆ ตัว ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น จากประสบการณ์ของวิทยากรหรือปราชญ์ชาวบ้าน จากแปลงสาธิต จากศูนย์เรียนรู้ ฯลฯ โดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ในลักษณะของการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาย่างไม่เป็นทางการ ที่ไม่เน้นการเรียนรู้เฉพาะในห้องเรียน ดังนั้นการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายในชุมชนจึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะก่อประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพจากประสบการณ์ตรง ซึ่งสัมผัสและจับต้องได้

องค์ประกอบของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน

แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ควรจะประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. แหล่งที่มาของความรู้และเนื้อหาความรู้ แหล่งที่มีของความรู้ หมายถึง ที่มา หรือตัวแทนของความรู้ที่สามารถอ้างอิงถึงความรู้ขององค์ความรู้ชุมชน ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ตัวบุคคล วัตถุสิ่งของ สถานที่ ประเพณี ฯลฯ แหล่งที่มาของความรู้สามารถเสื่อมสลาย ผุพังหรือล้มตายได้นอกจากนี้บางแหล่งที่มาของความรู้ยังไม่สามารถให้เรื่องราวได้อย่างชัดเจนหากไม่มีคนมาบอกเล่าหรือไม่มีเอกสารมาให้อ่าน ดังนั้น จึงต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ ออกมาเป็นภาพถ่าย เอกสาร หรือเนื้อหาความรู้ เพื่อเป็นหลักประกันความยั่งยืนยาวนานและสามารถสืบทอดขยายผลได้ เนื้อหาความรู้คือ ข้อมูล หรือเรื่องราว หรือสิ่งที่จัดเก็บได้จากแหล่งที่มาของความรู้ที่ถูกนำมาเรียบเรียงให้เป็นระบบ เป็นหมวดหมู่ สามารถทำความเข้าใจได้และพร้อมต่อการนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ทั้งความรู้ที่อยู่ในคน (Tacit Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์พรสวรรค์หรือสัญชาตญาณของแต่ละบุคคล เช่น ทักษะในการทำงาน ความคิดทัศนคติและทั้งความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ซึ่งสามารถถ่ายทอดได้โดยผ่านวิธีต่าง ๆ เช่น การบันทึก ข้อมูลหรือเรื่องราวต่าง ๆ การเก็บข้อมูลจากแหล่งความรู้ขึ้นอยู่กับลักษณะของที่มา เช่น ถ้าเป็นสถานที่อาจเก็บภาพถ่าย พร้อมประวัติความเป็นมา ความสำคัญของแหล่งความรู้ หรือถ้าเป็นตัวบุคคล ก็อาจเก็บประวัติย่อ บทสัมภาษณ์ คุณงามความดี บันทึกประสบการณ์หรือความรู้ที่มีแต่ถ้าหากอยู่ในรูปแบบของประเพณี อาจบันทึกถึงความ เป็นมา พิธีกรรมหรือขั้นตอนการปฏิบัติ เป็นต้น

2. วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้หมายถึง ขั้นตอน วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้รูปแบบการเผยแพร่ หรือ การนำเสนอหาความรู้จากแหล่งที่มาของความรู้มาถ่ายทอดให้กับผู้สนใจ เช่น การจัดทำหลักสูตร การจัดทำแปลงสาธิต ฯลฯ

3. อุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้สื่อการเรียนรู้ หมายถึง อุปกรณ์สาธิต สื่อรูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากกว่าการฟังบรรยายอย่างเดียว เช่น แผ่นพับภาพประกอบ โมเดลจำลอง ภาพสไลด์หนังสือ สารคดีสั้น ฯลฯ

4. สถานที่เรียนรู้ส่วนใหญ่ใช้บริเวณแหล่งที่มาของความรู้เป็นสถานที่จัดการเรียนรู้เพราะจะสามารถเรียนรู้ได้จากสถานที่จริง ไม่ว่าจะเป็นที่บ้านของผู้รู้ แปลงเกษตร ฟาร์ม ไร่ ป่า ฯลฯ โดยมีการปรับสภาพแวดล้อมของแหล่งเรียนรู้ให้เป็นห้องเรียนธรรมชาติไม่จำเป็นต้องเรียนในห้องเรียนที่เป็นทางการ แต่ถ้าหากแหล่งเรียนรู้ไม่สะดวกต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ก็อาจใช้สถานที่อื่นที่ใกล้เคียงหรือเอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ไม่เป็นสถานที่คนพลุกพล่านมาก เพราะจะทำให้ทั้งผู้จัดการเรียนรู้และผู้เรียนรู้เสียสมาธิได้ง่าย

5. การประเมินและติดตามผลการเรียนรู้เป็นการวัดผลว่าการจัดการเรียนรู้นั้นได้ผลดีมากน้อยเท่าใดเพื่อจะได้นำมาพัฒนาปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ในคราวต่อไป โดยควรวัดผลทั้งจากตัวผู้เรียนที่ได้ประเมินความรู้ของตนเอง และประเมินกระบวนการสอนของผู้จัดการเรียนรู้ ซึ่งรูปแบบของการวัดผลนั้นขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้

6. ผู้จัดการเรียนรู้ หรือผู้ดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ในที่นี้จะเน้นให้ชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานทุกขั้นตอนตั้งแต่การวางแผน การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มาของความรู้ ไปจนถึงการประเมินและติดตามผลการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนจะต้องเป็นกำลังหลักในการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้สนใจ (ขั้นจัดกระบวนการเรียนรู้) เพื่อให้ความรู้จากแหล่งเรียนรู้ชุมชนแผ่ขยายในวงกว้างในลักษณะชุมชนสู่ชุมชน โดยไม่ต้องพึ่งพิงภาครัฐ ดังนั้นผู้จัดการเรียนรู้จึงจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างลึกซึ้ง ในการสื่อสารเข้าใจถึงวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และรู้จักธรรมชาติของผู้เรียน เพื่อให้สามารถออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจนมากที่สุด

7. ผู้เรียน หมายถึง สมาชิกในชุมชน และผู้สนใจทั่วไปที่ต้องการเรียนรู้ประเภทของแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

2. การบริหารจัดการแบบองค์รวม

ความหมายของ“องค์รวม” (Holistic ideology) หมายถึง แนวคิดในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์หรือสิ่งต่าง ๆ โดยคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งหมด (ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก) ที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์หรือสิ่งนั้น ๆ และพิจารณาถึงความเชื่อมโยงและการสอดประสานกันในทุก ๆ ส่วนขององค์ประกอบนั้น คำที่มีความหมายใกล้เคียงกันคือ “บูรณาการ” (Integration) ที่หมายถึง การทำให้สมบูรณ์ คือ ทำให้หน่วยย่อย ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันร่วมกันทำหน้าที่อย่างผสมกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตนเอง คำว่า “องค์รวม” น่าจะสอดคล้องกับคำว่า ความคิดเชิงระบบ (System approach) ซึ่งหมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่รวมกันและต่างทำหน้าที่ของตนเองอย่างมีระเบียบ โดยส่วนประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ ของระบบมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ความคิดเชิงระบบเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นในธรรมชาติ

เช่น ระบบสุริยะจักรวาล ระบบนิเวศน์ ระบบร่างกายมนุษย์ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นระบบองค์รวมใหญ่ที่ประกอบด้วยระบบย่อยอีกหลายระบบ แต่ถ้าระบบย่อยในระบบองค์รวมใหญ่บกพร่องไปหรือทำงานไม่สัมพันธ์กับระบบใหญ่ เช่น ระบบย่อยอาหาร หรือ ระบบหายใจเกิดบกพร่องไป ก็จะทำให้้องค์รวมใหญ่ คือ ระบบร่างกายเกิดปัญหาขึ้นได้ มนุษย์จึงเอาความคิดเรื่องระบบมาใช้ในการบริหารและการทำงานโดยให้คำนึงถึงความเป็นองค์รวมของระบบที่ครบวงจรมากขึ้น

3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมนั้น จากนักวิชาการซึ่งได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

Cohen and Uphoff (1981) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในทัศนะของการพัฒนาชนบทว่า “การมีส่วนร่วมจะต้องประกอบด้วยการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของประชาชน 4 ประการได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่า จะทำอะไร และทำด้วยวิธีการอย่างไร (2) มีส่วนในการดำเนินโครงการ ตัดสินใจในการให้ทรัพยากรสนับสนุนโครงการและการร่วมมือกับองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมเป็นการเฉพาะ (3) มีส่วนในการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากโครงการพัฒนา และ(4) มีส่วนในการประเมินผลโครงการ”

Oakay and Marsden (1986) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วม ระบุว่า การที่บุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุนในเรื่องใด ๆ ด้วยความสมัครใจ เกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ การปฏิบัติงานตามแผน และการประเมินผลงาน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นหลัก

Erwin (1976, p.138) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมคือกระบวนการที่ให้ประชาชนได้มีส่วนในการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหา เน้นการใช้ความคิดและพิจารณาร่วมกันผ่านการทำกิจกรรมที่หลากหลายรูปแบบ และหลากหลายวัตถุประสงค์ทั้งนี้อาจเกี่ยวข้องกับความในใจในเรื่องนั้นๆ

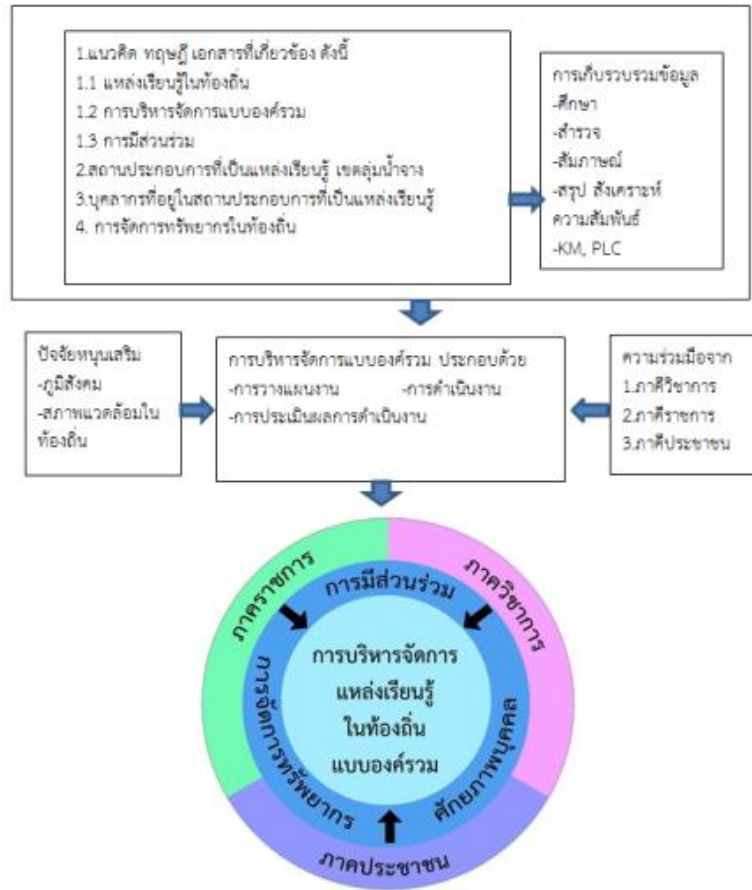
ทั้งนี้ Cohen and Uphoff (1981) ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมเป็น 4 ด้านคือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Participation in Decision-making)
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Participation in Implementation)
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Participation in Benefits)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in Evaluation)

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วม หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมวางแผน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และรับผิดชอบดำเนินการ ช่วยเหลือในกิจการใดๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน การอำนวยความสะดวกที่มีผลกระทบถึงตัวประชาชนโดยตรงหรือโดยอ้อมและร่วมกันประเมินให้ข้อคิดเห็นเพื่อปรับปรุงแก้ไข

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องคณะผู้วิจัยนำมากำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

1.กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ บุคลากรในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปางกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคลากรในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เขตตำบลบ้านกิว ตำบลแม่ทะ ตำบลนาครีว ตำบลป่าตัน จำนวน 20 คน

2.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้และบุคลากรที่อยู่ในแหล่งเรียนรู้ของตำบลบ้านกิว ตำบลแม่ทะ ตำบลนาครีวและตำบลป่าตัน จำนวน 20 คน

2. แบบสัมภาษณ์ โดยคณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับ ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบล นักพัฒนาสังคม ตัวแทนบุคลากรในแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้ได้ข้อมูลสภาพของแหล่งเรียนรู้เขตลุ่มน้ำจาง

3. แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรในสถานประกอบการให้เป็นกัลยาณมิตรต่อการเรียนรู้ในห้องถิ่น แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้ 1) กระบวนการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ 2) การมีส่วนร่วมในแหล่งเรียนรู้ 3) ศักยภาพในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ 4) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน และ 5) แนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้แบบองค์รวม

3.รูปแบบการวิจัย ดำเนินการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) โดยเชิงปริมาณมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามและเชิงคุณภาพเป็นการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ใช้กระบวนการมีส่วนร่วม PAR (Participatory process) และเสริมทักษะในการวิจัยโดยกระบวนการโค้ช (Coaching)

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

คณะผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือวิจัยและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

1. แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้และบุคลากรที่อยู่ในแหล่งเรียนรู้ ดำเนินการ ดังนี้ 1) คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำรา เกี่ยวกับการสร้างแบบสอบถามข้อมูลทั่วไป เพื่อให้ได้ข้อมูลด้านสภาพทั่วไป อายุ การศึกษาของบุคลากร รายชื่อสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ประเภทของสถานประกอบการ 2) นำแบบสอบถามที่จัดทำเสร็จแล้ว ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้เกณฑ์พิจารณาจากค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruency : IOC) ซึ่งพบว่าแบบประเมินทุกข้อมีค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.75 ขึ้นไป และ 3) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว มาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปสร้างแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ต่อไป

2. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) มีลักษณะของข้อคำถามเป็นแบบปลายเปิด (Open-ended Question) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตั้ง บทบาทของบุคลากรในการให้บริการปัญหาที่พบและความช่วยเหลือจากหน่วยงาน ที่ได้เข้ามาดำเนินการในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้เขตลุ่มน้ำจางใน 4 ตำบล ได้แก่ แม่ทะ ป่าตัน นาคร้วและบ้านกิว ดำเนินการ ดังนี้ 1) กำหนดรายละเอียดผู้ให้สัมภาษณ์คือบุคลากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นคนในพื้นที่ในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ใน 4 ตำบล 2) ร่างแบบสัมภาษณ์ โดยมีข้อคำถามแบบปลายเปิด (Opened Form) และมีสาระครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3) ตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา(Content Validity)ของแบบสัมภาษณ์ ในด้านการใช้ภาษา และความสอดคล้องของประเด็นคำถามกับรายละเอียดที่ศึกษา โดยนำประเด็นการสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พิจารณาตรวจสอบประเด็นสัมภาษณ์ว่าวัดได้ตรงตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ แล้วให้คะแนน +1 เมื่อแน่ใจว่าวัดตรงให้คะแนน -1 เมื่อแน่ใจว่าวัดได้ไม่ตรงและให้คะแนน 0 เมื่อไม่แน่ใจ นำคะแนนที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญไปคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง พิจารณาคัดเลือกข้อที่มีค่าความสอดคล้อง 0.75-1.00 (สุเทพ อ่วมเจริญ, 2557) ซึ่งแบบ

สัมพัทธ์นี้มีค่า 0.80-1.00 สามารถนำไปใช้ได้ 4)ปรับปรุง/แก้ไขแบบสัมพัทธ์ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำไปทดลองใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

3. แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรในสถานประกอบการให้เป็นกัลยาณมิตรต่อการเรียนรู้ในท้องถิ่น ดำเนินการ ดังนี้ 1)คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี หลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบุคลากรในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2) กำหนดขอบข่ายนิยามของตัวแปรแล้วร่างแบบสอบถาม แนวคำถามที่ใช้ในการสอบถามให้สอดคล้องและครอบคลุมกับนิยามของตัวแปร โดยแบ่งออกเป็น 5 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 กระบวนการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในแหล่งเรียนรู้ ตอนที่ 3 ศักยภาพในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ ตอนที่ 4 การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน แบบสอบถามตอนที่ 1-4 เป็นการตรวจสอบรายการ (Checklist) แบบมาตราวัดแบบประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และตอนที่ 5 แนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้แบบองค์รวม เป็นคำถามปลายเปิด 3)การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา ความเหมาะสม ความชัดเจนเกี่ยวกับภาษา และปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ก่อนนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจริงได้ค่า IOC มีค่าอยู่ระหว่าง 0.75 - 1.00 ซึ่งแบบสอบถามนี้มีค่า 0.80-1.00 สามารถนำไปใช้ได้ และ 4) จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

เทคนิคและวิธีการเก็บข้อมูล

เทคนิคและวิธีการเก็บข้อมูลของคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็นขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดสิ่งที่ต้องการเก็บเป็นข้อมูลโดยการวิเคราะห์จากวัตถุประสงค์หรือปัญหาของการวิจัย ตัวแปรอิสระ ตัวแปรตาม และตัวแปรอื่นๆที่เกี่ยวข้อง พิจารณาหาสิ่งที่เป็นเกณฑ์การวัดที่จะทำให้วัดได้ตามสภาพจริง

2. กำหนดแหล่งข้อมูล เป็นการกำหนดแหล่งข้อมูลหรือผู้ให้ข้อมูล และพิจารณาว่าแหล่งข้อมูลนั้น ๆ สามารถที่จะให้ข้อมูลได้อย่างครบถ้วน

3. เลือกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสม (แหล่งข้อมูล/ การวิเคราะห์ข้อมูล) ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล ความคุ้มค่าในการดำเนินการ ที่จะให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและเชื่อถือได้ โดยคณะผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

3.1 รวบรวมข้อมูลจากการสอบถามบุคลากรที่อยู่ในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้โดยเป็นรายการคำถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปและสภาพแหล่งเรียนรู้

3.2 รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในภาคราชการ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล บ้านก้ว ตำบลแม่ทะ ตำบลป่าตัน และตำบลนาคร้วเพื่อที่จะได้รายชื่อสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ รายชื่อบุคลากรที่อยู่ในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ และปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาบุคลากรที่อยู่ในแหล่งเรียนรู้

3.3 รวบรวมข้อมูลจากการสอบถามการพัฒนาบุคลากรในสถานประกอบการให้เป็นกัลยาณมิตรต่อการเรียนรู้ในท้องถิ่นแบ่งเป็น 5 ตอน

4. นำเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลไปทดลองใช้ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพที่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของบุคลากรที่อยู่ในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ และการบรรยายเชิงพรรณนา
2. วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยการบรรยายเชิงพรรณนา
3. วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามการพัฒนาบุคลากรในสถานประกอบการให้เป็นกัลยาณมิตรต่อการเรียนรู้ในท้องถิ่นโดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยมีรายละเอียดในกระบวนการดำเนินการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ โดยได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร หลักฐานชั้นปฐมภูมิเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่นของอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
2. ประชุมทีมวิจัย สร้างความเข้าใจ หาแนวทางการทำงานในพื้นที่
3. สำรวจพื้นที่และบุคลากรที่อยู่ในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
4. แยก สรุป ประมวลผลข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลจากการสำรวจแหล่งเรียนรู้

จากกระบวนการทำงานทั้ง 4 ขั้นตอนทำให้ได้ข้อมูลในการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

1. ผลการศึกษาสถานประกอบการในชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในท้องถิ่น พบว่า 1) จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 20 คน ส่วนใหญ่เป็นหญิง คิดเป็นร้อยละ 60 และเป็นเพศชาย จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 40 ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 40-49 ปี คิดเป็นร้อยละ 45 และ ช่วงอายุ 50 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 30 ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ม.3 จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 55 ระดับการศึกษา ม.6 จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 30 และระดับปริญญาตรี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 15 2) สถานประกอบการส่วนใหญ่ใน 4 ตำบลจะเป็นสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านผลิตภัณฑ์จากชุมชน จำนวน 6 แห่ง เป็นแหล่งเรียนรู้ทางเกษตรกรรม จำนวน 1 แห่ง และเป็นศาสนสถาน จำนวน 1 แห่ง 3) สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การฝึกการใช้ภาษาและการพูด การประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น รูปแบบการส่งเสริมกิจกรรมในแหล่งเรียนรู้จากหน่วยงานราชการหรือเอกชน และการส่งเสริมช่องทางการตลาด เป็นต้น และ 4) หน่วยงานภาครัฐราชการ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกิ้ว ตำบลแม่ทะ ตำบลนาครี และตำบลป่าตัน ได้ดำเนินโครงการพัฒนาบุคลากรในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นข้อที่ 4 ด้าน การพัฒนาเศรษฐกิจ ได้แก่ โครงการสนับสนุนและส่งเสริมกลุ่มอาชีพ โครงการอบรมให้ความรู้และส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีคุณภาพและมีมาตรฐาน โครงการส่งเสริมอาชีพการจักสานไม้ไผ่ โครงการส่งเสริมกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ โครงการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวในตำบล เป็นต้น

2) การพัฒนาบุคลากรในสถานประกอบการให้เป็นกัลยาณมิตรต่อการเรียนรู้ในท้องถิ่น พบว่า 2.1) บุคลากรมีกระบวนการเรียนรู้ในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.65, S.D = 0.82) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยในระดับสูงที่สุดคือ การเรียนรู้จากฐานชุมชน ($\bar{X}$ =4.10, S.D = 0.79) 2.2) บุคลากรมีส่วนร่วมในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =3.30, S.D = 0.63) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยในระดับสูงที่สุดคือ มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X}$ =4.15, S.D = 0.49) 2.3) บุคลากรมีศักยภาพในการบริหารจัดการสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.72, S.D = 0.71) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยในระดับสูงที่สุดคือ แนะนำสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ($\bar{X}$ =4.10, S.D = 0.72) 2.4) บุคลากรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.91, S.D = 0.71) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยในระดับสูงที่สุดคือ ประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่า และสืบทอดองค์ความรู้ในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ($\bar{X}$ =4.20, S.D = 0.70) และ 2.5) การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นบูรณาการแบบองค์รวม ควรประกอบไปด้วยความร่วมมือของ 3 ภาคีได้แก่ภาคราชการ ภาควิชาการและภาคประชาชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและการจัดการทรัพยากรในชุมชน

อภิปรายผล

จากการดำเนินการพัฒนาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นบูรณาการแบบองค์รวม เขตลุ่มน้ำจาง อำเภอมะนัง พบว่าการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นบูรณาการแบบองค์รวม เขตลุ่มน้ำจาง อำเภอมะนัง มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายดังนี้

1. ผลการศึกษาสถานประกอบการในชุมชนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในท้องถิ่น จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ประกอบการทั้งหมด 20 คน ส่วนใหญ่เป็นหญิง อยู่ในช่วงอายุ 40-49 ปี มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ม.3 โดยเป็นคนในพื้นที่ตั้งของสถานประกอบการใน 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านกัว ตำบลป่าตัน ตำบลแม่ทะและตำบลนาครี โดยสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้จำนวน 8 แห่ง ประกอบด้วยด้านผลิตภัณฑ์จากชุมชน เป็นส่วนใหญ่จำนวน 6 แห่ง รองลงมาเป็นแหล่งเรียนรู้ทางเกษตรกรรม จำนวน 1 แห่งและเป็นศาสนสถาน จำนวน 1 แห่ง พบว่าการรวมตัวของกลุ่มคนในพื้นที่อยู่อาศัยก่อให้เกิดชุมชนทางวิชาชีพในท้องถิ่นด้วยเช่นกัน ดังนั้น ความหมายของชุมชนทางวิชาชีพ วิจารณ์ พานิช (2555) ได้อธิบายว่า กิจกรรมที่ไม่จัดเป็นชุมชนการเรียนรู้ ทางวิชาชีพ คือ โครงการที่มีลักษณะแคบ ตื้นและใช้ระยะเวลาสั้น เป็นสิ่งที่ฝ่ายบริหารกำหนดให้ทำ ดังนั้น ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หรือ PLC จึงเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อน (Complex) มีหลากหลายองค์ประกอบ และต้องอาศัยการนิยามจากหลากหลายแง่มุม โดยแง่มุมที่สำคัญของ PLC เน้นที่ การเรียนรู้ มีวัฒนธรรมร่วมมือกันเพื่อการเรียนรู้ของทุกคน ทุกฝ่าย ร่วมกันตั้งคำถามเพื่อหา วิธีการที่ดีที่สุด และตั้งคำถามเกี่ยวกับต่อสภาพปัจจุบันหรือสิ่งที่ปฏิบัติ

อยู่ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เน้น การลงมือทำ มุ่งพัฒนาต่อเนื่อง และเน้นที่ผล จึงสรุปได้ว่าเป็นกระบวนการสร้าง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ของกลุ่มคนที่มีแนวทางการปฏิบัติร่วมกัน กิจกรรมจะมุ่งส่งเสริม พัฒนาศักยภาพของตนเอง และประสิทธิภาพของงาน โดยกระบวนการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกัน แบ่งปันกันเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ร่วมกัน

อย่างไรก็ตามในชุมชนเขตลุ่มน้ำจางได้มีการประกอบอาชีพในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญ ดังที่กล่าวข้างต้น ในกระบวนการทำงานในชุมชนยังคงมี สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การฝึกการใช้ภาษาและการพูด การประชาสัมพันธ์แหล่งเรียนรู้ การถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น รูปแบบการส่งเสริมกิจกรรมในแหล่งเรียนรู้จากหน่วยงานราชการหรือเอกชน และการส่งเสริมช่องทางการตลาด เป็นต้น จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการสรุปปัญหาและได้นำเข้าสู่การประชุมร่วมกับหน่วยงานสังกัด องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ซึ่งก็คือ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกิ้ว ได้พบว่าในแผนการพัฒนาท้องถิ่นของ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นได้มีการกำหนดกิจกรรมในการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในท้องถิ่นที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ด้วยเช่นกัน และได้ดำเนินการตามแผนงานไปแล้ว คือหน่วยงานภาคราชการ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกิ้ว ตำบลแม่ทะ ตำบลนาครี และตำบลป่าตัน ได้เข้ามาดำเนินการพัฒนาบุคลากรในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นข้อที่ 4 ด้าน การพัฒนาเศรษฐกิจ ในรูปแบบของกิจกรรมตาม โครงการและการฝึกอบรมตามหลักสูตรให้ความรู้ หลักสูตรเสริมทักษะต่างๆ ได้แก่ โครงการสนับสนุนและส่งเสริม กลุ่มอาชีพ โครงการอบรมให้ความรู้และส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้มีคุณภาพและมีมาตรฐาน โครงการส่งเสริมอาชีพการจักสานไม้ไผ่โครงการส่งเสริมกลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ โครงการ ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลสถานที่ท่องเที่ยวในตำบล เป็นต้น สอดคล้องกับนงเยาว์ อุทุมพร (2561) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำไปใช้บูรณาการในการจัดการ เรียนรู้ในสถานศึกษาอย่างยั่งยืน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยการวิจัยแบบมีส่วนร่วมใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่ากระบวนการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์มีลักษณะที่แตกต่างกันคือ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การสืบ ทอดจากบรรพบุรุษ การเรียนรู้จากครูอาจารย์ และการรับการฝึกอบรม สำหรับกรรมวิธีในการผลิตก็จะไม่ซับซ้อน เน้นการผลิตที่ทำกันได้ง่ายและใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น และคัชพล จันเพชร และ พัทธกษ ศิริวงศ์ (2560) ได้ศึกษา เรื่องการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านซากแก้ว อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ซึ่งในงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านซากแก้ว ประกอบด้วย 1. เมื่อใดที่เกิดการบูรณาการความร่วมมือระหว่าง ชุมชนและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการจัดการ 2. เมื่อใดที่ชุมชนมีความ เข้มแข็งด้านการบริหารจัดการจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ 3. เมื่อใดที่ชุมชนเกิดการเรียนรู้และเห็น ประโยชน์ต่างๆ ร่วมกัน จะนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาสิ่งต่างๆ อย่างมีเอกภาพภายในชุมชน 4. เมื่อใดชุมชน เกิดองค์ความรู้และเห็นคุณค่าของทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น จะนำไปสู่ความหวงแหนในสิ่งเหล่านั้น และ 5. เมื่อใดที่

หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านการจัดการทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น จะทำให้ชุมชนเกิดความตื่นตัวและสนใจในประโยชน์ของสิ่งเหล่านั้น

2. ผลการพัฒนาบุคลากรในสถานประกอบการให้เป็นกัลยาณมิตรต่อการเรียนรู้ในท้องถิ่น พบว่าบุคลากรมีกระบวนการเรียนรู้ในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยในระดับสูงที่สุดคือ การเรียนรู้จากฐานสู่ฐาน รองลงมาคือ การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ และการเข้ารับอบรมพัฒนาจากหน่วยฝึกอบรม เป็นการร่วมกันเรียนรู้ในชุมชนและถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมด้านอาชีพที่ในสังคมไทยได้พบเห็นกันโดยส่งผ่านจากฐานสู่ฐานในลักษณะเครือญาติหรือคนที่เคยทำงานร่วมกัน โดยอาศัยปัจจัยสำคัญคือการมีส่วนร่วม ซึ่งบุคลากรมีส่วนร่วมในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยในระดับสูงที่สุดคือ มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ รองลงมาคือ มีส่วนร่วมในการติดต่อประสานงาน อำนาจความสะดวกในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ และมีส่วนร่วมในการเสนอแนะความคิดเห็นและแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมจึงเป็นปัจจัยสำคัญดังคำจำกัดความของ Cohen and Uphoff (1981) ; Whang (1981) ; Gustavo (1992) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า ประกอบด้วย 3 มิติดังนี้ มิติที่หนึ่ง คือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะทำอะไรและทำอย่างไร มิติที่สองมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ และมิติที่สาม มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน ซึ่งบุคคลหรือกลุ่มจะได้สะท้อนถึงความสนใจของตน หรือเพื่อให้การสนับสนุนทางด้านกำลังงานหรือทรัพยากรต่อสถาบัน/ระบบที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตเชื่อมโยงไปสู่กระบวนการในการเข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบของแต่ละบุคคลหรือกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมของชุมชนอีกด้วย ในด้านบุคลากรมีศักยภาพในการบริหารจัดการสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยในระดับสูงที่สุดคือ แนะนำสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นได้ รองลงมาคือ ช่วยกันอนุรักษ์สถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นและมีการแต่งตั้งและมอบหมายสมาชิกในการบันทึก/สำรวจสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ อีกทั้งสอดคล้องกับปรีชา ธนะวิบูลย์ และ นางเยาว์ อุทุมพร (2562) ได้ศึกษาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่าเพื่อใช้ในการศึกษาอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า ผลงานภูมิปัญญาส่วนใหญ่เป็นงานที่ต้องใช้ฝีมือและความเก่าแก่สืบทอดมารุ่นต่อรุ่น กระบวนการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์มีลักษณะที่แตกต่างกันคือ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การสืบทอดจากบรรพบุรุษ การเรียนรู้จากครูอาจารย์ และการรับการฝึกอบรม สำหรับกรรมวิธีในการผลิตก็จะไม่ซับซ้อนเน้นการผลิตที่ทำกันได้ง่ายและใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น โดยศักยภาพของชุมชนในการนำแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา คือ ชุมชนมีการวางแผนบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่นเดียวกับ ดังงานวิจัยของปรีชา ธนะวิบูลย์ และ นางเยาว์ อุทุมพร (2562) ได้ศึกษาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นใน

ชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่าเพื่อใช้ในการศึกษาอย่างยั่งยืนที่กล่าวถึงแนวทางในการนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษาคือควรมีหน่วยงานหลักรับผิดชอบในการจัดทำข้อมูลสารสนเทศผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยตรงโดยจัดทำเป็นทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปของเว็บไซต์และการจัดทำเป็นเอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ วิดีทัศน์ และบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน จัดงานนิทรรศการภูมิปัญญาท้องถิ่น และค่ายพล จันเพชร และ พิทักษ์ ศิริวงศ์ (2560) ได้ศึกษาเรื่องการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน:กรณีศึกษา ชุมชนบ้านซากแก้ว อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี พบว่าเมื่อใดที่หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านการจัดการทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น จะทำให้ชุมชนเกิดความตื่นตัวและสนใจในประโยชน์ของสิ่งเหล่านั้น กล่าวได้ว่าหน่วยงานราชการมีบทบาทสำคัญในการที่จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชน การที่จะสร้างความยั่งยืนให้สถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้นั้นจำเป็นต้องมีการใช้แหล่งเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมในท้องถิ่น ประการสำคัญคือการถ่ายทอดข้อมูลหรือองค์ความรู้ อาจเรียกว่าเป็นภูมิปัญญาให้กับคนรุ่นหลังผ่านระบบการจัดการศึกษาหรือการเรียนรู้ตามอัธยาศัยได้ทั้งนี้สอดคล้องกับ สอดคล้องกับ ทศนพล ชื่นจิตต์ ,โอลตา มณีภาส และ ณัฐธิดา ดวงแก้ว(2566) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ชุมชนพื้นที่สูง จังหวัดเชียงรายพบว่ากระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรมีการสร้าง ความเข้าใจ การศึกษาองค์ความรู้ที่เป็นทุนทางสังคม ศักยภาพของชุมชน กำหนดแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม กำหนดแนวทางพัฒนาแหล่งเรียนรู้ พัฒนาครูภูมิปัญญา สื่อการเรียนรู้ตลอดจนภาคีเครือข่ายเป็นสำคัญ ฉะนั้นการดำเนินการในหลากหลายภาคส่วนที่จะคอยหนุนเสริมให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนวิธีการเรียนรู้ในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้สามารถสรุปในส่วนของบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นบูรณาการแบบองค์รวม ว่าควรประกอบไปด้วยความร่วมมือกันของ 3 ภาคีได้แก่ภาคราชการ ภาควิชาการ และภาคประชาชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและการจัดการทรัพยากรในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

หน่วยงานที่เป็นลักษณะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับตำบล ระดับอำเภออื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ได้พิจารณาถึงแนวทางการสร้างความร่วมมือกันอย่างยั่งยืนผ่านกระบวนการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้แบบองค์รวมที่มีลักษณะความร่วมมือใน 3 ภาคีเพื่อให้เกิดความมั่นคงในถิ่นฐานกำเนิด เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจในชุมชนและความยั่งยืนในองค์ความรู้ที่จะถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยเพื่อหาวิธีการถ่ายทอดความรู้จากฐานสู่ฐานในลักษณะที่คงไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นให้มีความหลากหลายและน่าสนใจ โดยชุมชนเป็นสำคัญในการเชื่อมโยงองค์ความรู้
2. ควรมีการพัฒนากระบวนการจัดการข้อมูลสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนโดยใช้เทคโนโลยีในการเก็บ รวบรวมและนำเสนอเพื่อเผยแพร่ข้อมูลให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางขึ้น
3. ควรมีวิจัยเพื่อพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในสถานประกอบการที่เป็นแหล่งเรียนรู้ให้มีความเป็นรูปธรรมและมีการบริหารจัดการในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็งให้ครอบคลุมทุกด้านและสร้างช่องทางการตลาดให้ตอบสนองความต้องการของสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ (2547). *การใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชน*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน..
- คัชพล จันเพชร และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2560). การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน:กรณีศึกษา ชุมชนบ้านซากแก้ว อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 10(1), 111-121.
- ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ. (2557). *การจัดการความรู้ในองค์กรธุรกิจ*. กรุงเทพฯ : เอ็กสเปอร์เน็ท.
- จิตติวัฒน์ เพชรธิรสสวัสดิ์ (2566). กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาเพื่อการพึ่งพาตนเองของชาวบ้าน ตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*. 8(1), 341-356.
- ทัศนพล ชื่นจิตต์, ไอลดา มณีภาส และณัฐธิดา ดวงแก้ว. (2566).การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์มุบนพื้นที่สูง จังหวัดเชียงราย. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*. 8(2), 47-60.
- นงเยาว์ อุทุมพร (2561). *การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำไปใช้บูรณาการในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาอย่างยั่งยืน* อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- ปรีชา ธนะวิบูลย์ และนงเยาว์ อุทุมพร. (2562). *การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่าเพื่อใช้ในการศึกษาอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสด ศีรสมิตต์.

- สุเทพ อ่วมเจริญ. (2557).การพัฒนาหลักสูตร : ทฤษฎีและการปฏิบัติ.พิมพ์ครั้งที่ 6. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
- Brown, E. (2019). "Utilizing Local Learning Resources: The Role of Museums in Education." *Journal of Cultural Heritage Studies*, 12 (3), 211-228.
- Cohen , J.M., & Uphoff, N.T. (1981). *Rural Development Participation: Concept And Measures for Project Design Implementation and Evaluation*. Ithaca, NY: Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.
- Erwin, W. (1976). *Participation Management: Concept, Theory, and Implementation*. Atlanta, GA: Georgia State University.
- Gustavo, W.C. (1992). *The Meaning of Participation*. In Brand, Peter.
- Jarolimek, N.Y. (1969). *Social Studies in Elementary Education*. 3rd edition. New York: The Macmillan Company.
- Oakley, P., & Marsden, D. (1986). *Approaches to participation in rural development*. Geneva: Switzerland.
- Ramirez, E.C. (1954). *Some Community School Practices*. Quezon City: National Printing.
- Whang, I.J. (1981). *Management of rural change in Korea: The Saemaul Undong*. Seoul: Seoul National University Press.

